

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY AND WORK SCIENCE

Examensarbete för mastersprogrammet i sociologi
med samhällsanalytisk inriktning, 30 hp

Tillsammans mot vår egen överordning

En emotionssociologisk studie av (pro)feministiska män och separat organisering

Mikael Karlsson
VT2014

Handledare: Cathrin Wasshede

Abstract

Title: Together against our own superiority. A study about (pro)feminist men, separate organization and emotions.

This article focuses on male feminists, separate organization and emotions. The purpose of the article is to understand the role of emotions in separate organization for (pro)feminist men. I find that guilt and pride are the most important emotions in my interviews. However, these emotions take different shapes according to the positions and the strategies the men adopt. If they consider themselves to be superior to women, they tend to feel guilt and this guilt can be used as a productive emotion. If they consider themselves to be subordinated, they tend to see guilt as an obstacle and try to escape guilt. If they consider themselves to be different from other men, they tend to see guilt as something other men feel. However, all of them end up in feeling pride about being part of a feminist movement. Those who consider themselves to be subordinated and those who consider themselves to be different from other men tend to be proud over their own engagement in separate organizations. Those who consider themselves to be superior to women tend to be most proud about the fact that they belong to the same movement as feminist women.

Key words: emotions, guilt, pride, (pro)feminist men, separate organization

Förord

Först och främst: tack till er som låtit er intervjuas inför min studie. Felen och misstagen är mina, men som kunskapsproduktion är den här studien lika mycket ert verk som mitt. Stort tack till min handledare Cathrin Wasshede. Efter varje handledning har du lyckats få mig att gå hem både inspirerad och fylld med nya idéer och infallsvinklar. Tack också till William Hedley Thompson och Anna Klaar för diskussioner som gett mig möjlighet att fördjupa analysen avsevärt. Tack till Per-Åke Karlsson för korrekturläsning och värdefulla kommentarer. Slutligen tack till Kim Corein som en gång i tiden fick mig att ta det avgörande steget och börja läsa sociologi.

Uppsatsen tillägnas alla människor som trots allt motstånd ändå fortsätter att kämpa för ett samhälle där mänskligheten är lite friare och alla kön lite jämlikare.

Inledning

Utan känslor, ingen social rörelse. Den som inget känner utför inga handlingar. Detta gäller även den feministiska rörelsen. Ilska, glädje, hat, passion, skuld, skam och stolthet finns i olika kombinationer i alla sociala rörelser (Collins, 1993:205). Genom historien har dock forskningen om sociala rörelser antingen glömt bort eller ignorerat betydelsen av emotioner. Men under de senaste 20 åren har intresset för emotioner ökat bland rörelseforskare (Goodwin, Jasper, Polletta, 2001:1-8). Förstår vi inte emotioner blir det omöjligt att förstå den dynamik som gör att sociala rörelser uppstår, mobiliserar, försvinner, fortlever och eventuellt förändrar samhället (Kemper, 2001:58). I denna studie försöker jag förstå hur en liten del av den feministiska rörelsen påverkas av och förhåller sig till emotioner.

Den feministiska rörelsen har genom historien varit en kvinnorörelse. Under de senaste 100 åren har den feministiska rörelsen förändrat samhället i grunden. Otaliga rättigheter som vi idag tar för givna har vi att tacka de kvinnor för som för mer än 100 år sedan slöt sig samman och påbörjade ett envist arbete med att förändra Sverige. Men förändringen av samhället har även inneburit en förändring av den feministiska rörelsen. Flera forskare talar om jämställdhet som ett nationellt projekt i Sverige idag (Egeberg Holmgren, 2011:49) och hävdar att institutionaliseringen av kvinnorörelsens frågor i välfärdsstaten lett till vad som kan betecknas som statsfeminism (Bergman, 2004). Idag går det inte längre att se den feministiska rörelsen enbart som en kvinnorörelse. Regeringen släppte den 13 februari 2014 utredningen *Män och jämställdhet* (SOU 2014:6) vars första slutsats är att män måste ta ett större ansvar i arbetet för ett jämställt samhälle. I denna studie intresserar jag mig för emotioner bland män som gör just det, som tar steget från ord till handling och aktivt arbetar för att förändra samhällets genusstrukturer.

Separat organisering har länge varit en metod att skapa sig ett eget rum för kvinnor att agera politiskt utifrån (Larsson, 2010). Nästintill uteslutande har detta betraktats som en arbetsmetod för den underordnade gruppen i könsmaktsordningen (Hill, 2007). I fokus för denna studie står ett fåtal män som valt att göra något mer än bara stötta kvinnor i deras organisering. Dessa män har aktivt slutit sig samman med andra män för att motverka könsmaktsordningen. Tillsammans mot sin egen överordning.

De män som står i fokus för min studie är varken någon stor eller särskilt inflytelserik grupp idag. Men Cathrin Wasshede (2010:18-19) hänvisar till 68-rörelsens kulturella revolution bland unga människor när hon hävdar att de vänsteraktivister hon studerar ger oss en glimt av hur framtidens köns- och sexualitetsmönster *kan* komma att se ut. Få trodde i slutet av 60-talet att dåtidens radikaler skulle få något större inflytande. Få kan idag förneka att dessa grupper har varit mycket betydelsefulla för var vi befinner oss idag. Även om de som står i fokus för min studie är en liten grupp är det möjligt att de kommer vara med och forma morgondagens samhälle. Att förstå hur emotioner kopplas till deras kamp är då ett bidrag till att förstå hur morgondagens samhälle kan komma att se ut.

Syfte och frågeställningar

Intresset för min studie började i en teoretisk feministisk undran över hur den överordnade gruppens självorganisering kan användas för att motverka den egna gruppens överordning. För att kunna bidra till en sådan diskussion visade det sig snart att jag var tvungen att avgränsa mig kring vad denna studie kan göra anspråk på att behandla. Syftet med denna artikel är att bidra till förståelse av emotioners roll i separat organisering för (pro)feministiska män¹.

Mina frågeställningar är:

1. Vilka emotioner uttrycks i intervjupersonernas tal om separat organisering för män?
2. Går det att se något mönster mellan vilka emotioner som uttrycks och vilka feministiska positioner och strategier som kommer till uttryck i intervjupersonernas tal om separat organisering?

Tidigare forskning

Feministisk separat organisering för kvinnor är ett väl utforskat område (se exempelvis Mitchell 1972; Sarachild, 1978; MacKinnon, 1989, Larsson, 2010). Kvinnorörelsen har på olika sätt haft inslag av separat organisering ända sedan 1800-talet (Freedman, 1995:87). Som exempel kan nämnas gruppen Redstocking i USA som ägnade sig åt medvetandehöjning för kvinnor på sent 60-tal (Brownmiller, 1999:21) och Grupp 8 som är en svensk motsvarighet (Witt-Brattström 2002:27). Genom att dela erfarenheter med andra kvinnor medvetandegjordes kvinnorna om att deras erfarenheter inte var individuella undantag utan del av en samhällslig struktur vilket kunde användas som en grund för att agera politiskt. Ilska har ofta lyfts fram som en positiv emotion för feministiska kvinnor genom att den leder till politisk handling, men samtidigt måste ilskan balanseras för att få rörelsen att framstå som 'politiskt trovärdig' (Wettergren, 2013:175).

Raewyn Connell (1995) och Helena Hill (2007) ger en historisk överblick över mansrörelsen i USA respektive Sverige. Connell (1995:227ff) skriver om hur det i USA under 70-talet växte fram en (pro)feministisk mansrörelse parallellt med att kvinnorörelsen blev starkare. Några av grupperna i denna rörelse betonade politik och feminism medan andra grupper mer betonade personlig utveckling. Även uttalat antifeministiska mansgrupper har hela tiden existerat parallellt med (pro)feministiska mansgrupper. Under 80-talet upplevde mansrörelsen i USA en backlash. Högervågen i samhället var en orsak. Men Connell (1995:217ff) belyser även interna faktorer. Mansrörelsen dominerades redan från början av vita, heterosexuella medelklassmän och fokus kom därigenom att handla om skuld känslor som uppstod ur att vara en privilegierad grupp som ifrågasatte sin egen överordning. De ifrågasatte sin egen

¹ Linn Egeberg Holmgren (2011:44) använder begreppet (pro)feministisk för att beskriva de som deltar i hennes studie. Medan begreppet feminist beskriver ett *inifrån* åsyftar profeministisk snarare ett *vid sidan av* eller *till stöd för*. Inom de anglosaxiska länderna är profeminist ett vanligare begrepp bland män som sympatiserar med feminismen än vad det är i Sverige. Jag kommer att skriva (pro)feministisk för att möjliggöra att intervjupersonerna beskriver sig som både feminister och profeminister.

trovärdighet mer och mer och därigenom blev det politiska allt mer personligt. Till sist var det politiska så gott som bortglömt inom många av de tidigare (pro)feministiska organisationerna.

Hills (2007) avhandling *Befria Mannen* är ett utav få exempel som finns på forskning om (pro)feministiska män som ägnat sig åt separat organisering i Sverige. Hill fokuserar på mansrörelsen under 70- och 80-talen. Främst är det föreningen Befria mannen, deltagarna på RFSU:s mansläger samt medlemmar i lokala mansgrupper som Hill fokuserar på. Den mansrörelse Hill (2007:39ff) beskriver växte fram ur den tidens vänstervåg och var under uppbyggnadsfasen tätt kopplad till den radikala kvinnorörelsen. Syftet med att använda sig av separat organisering var att skapa en fristad där männen kunde "tala ut" om känslor och därigenom få styrka att förändra både personliga och samhällsliga maktstrukturer. Under 80-talet genomgick dock mansrörelsen en stor ideologisk förändring. Hill (2007:220-227) beskriver hur rörelsen gick från att vara profeministisk till vad som kan beskrivas som antifeministisk. Hill (2007:156ff) ser flera faktorer bakom förändringen, inte minst bidrog en allmän högervändning av samhällsdebatten.

Ytterligare historisk forskning om (pro)feministiska män som valt separat organisering återfinns i Greger Emans (2000:55ff) korta text "Klänningens betydelse för mänsklighetens frigörelse". Eman skriver om Röda Bögar som var en grupp som organiserade socialistiska bögar under 70-talet. Under några år blev Röda bögar den ledande kraften i den sexualpolitiska debatten i Göteborg, trots att gruppen aldrig omfattade fler än 30 medlemmar. Enligt Eman splittrades organisationen på grund av interna slitningar. Efter gruppens upplösning övergick de flesta av dess medlemmar till könsblandad homokamp inom RFSL.

Alla (pro)feministiska män använder sig dock inte av separat organisering. Kring (pro)feministiska män i allmänhet finns det en del forskning (se exempelvis Connell 1996; Pease 2000; Schacht och Ewing 2004; Hedenus 2005; Wasshede 2010; Egeberg Holmgren 2011). Centralt för tänkare som Bob Pease, Steven Scharcht och Doris Ewing är att de betonar betydelsen av att få med män i den feministiska kampen. Linn Egeberg Holmgren (2011:92ff) finner att en återkommande strategi bland (pro)feministiska män är att acceptera kvinnors separata organisering. Genom att acceptera att de är uteslutna ur ett sammanhang kan männen passera och accepteras i andra sammanhang.

Kring (pro)feministiska män som idag använder separat organisering finns det ytterst begränsat med forskning (Hedenus 2005; Wemmenhed 2006; White & Peretz 2009; Angeberg & Andersson 2010; Wasshede 2010; Breivik 2011). Anna Hedenus (2005:62ff) beskriver hur de manliga (pro)feminister hon intervjuat intar en mellanposition mellan andra män och kvinnor som kollektiv. Det blir viktigt att distansera sig från andra, icke-feministiska, män men samtidigt erkänna att kvinnor har tolkningsföreträde i kampen. Enligt Hedenus (2005:73) kan då separat organisering vara ett sätt för (pro)feministiska män att förhålla sig till denna mellanposition genom att inte ta över kampen från kvinnor men samtidigt möjliggöra för männen att diskutera den maskulinitet de vill vända sig ifrån.

I Wasshedes (2010:133ff) avhandling *Passionerad Politik* intervjuas homo- och bisexuella män, aktiva inom den politiska vänstern, som tillhör gruppen Fjollfront.

Fjollfront var verksam i Göteborgsområdet år 2003 till cirka 2008. Enligt Wasshede var anledningen till gruppens bildande att homo- och bisexuella män ansåg att sexualpolitik inte togs på allvar av övriga vänstern. Avsaknad av självkritik var vanligt bland andra män i vänstern. Queerpersoner blev närmast "en trofé" för vänstern för att visa hur befriade de var från homofobi. Wasshede beskriver hur den separata organiseringen innebar en möjlighet för homo- och bisexuella att själva få sätta dagordningen och slippa exotisering. Efter 2008 uppgick dock Fjollfront i Göteborgs Queerinstitut som är en organisation för queerfeminister av alla kön.

Utöver ovanstående har jag bara hittat fyra ytterligare studier som berör separat organisering för män i Norden. Ulrik Wemmenhed (2006) skriver i masteruppsatsen *Visar du dina svagheter visar jag mina* om tre olika mansgrupper i Sverige. Emma Angeberg och Hanne Andersson (2010) kommer i kandidatuppsatsen *Män för Jämställdhet – en fallstudie om en (pro)feministisk mansgrupp 2010* fram till att en viktig funktion med mansgruppen är att skapa en positiv feministisk identitet. Jan-Kåre Breivik (2011) skriver i artikeln "The Norwegian men's movement in the late 1970s and early 1980s: Retrospection from men involved" om den norska mansrörelsens uppgång på sent 70-tal. Även i Norge dog rörelsen ut under 80-talet. Hearn och Niemi (2012) analyserar dagens mansrörelse i Finland i artikeln "Is there a "men's movement" in Finland? The state of men's gender-conscious organising." Jeff Hearn och Hertta Niemi lyfter särskilt fram kopplingarna till akademien som dagens medvetandehöjande grupper i Finland har.

Aaronette M. White and Tal Peretz (2009:417ff) skriver om två svarta män i USA som varit aktiva i (pro)feministiska mansgrupper under 90-talet och 00-talet. Deras slutsats är att männen använder grupperna för att forma en identitet som män bortom de klass- och etnicitetsgränser som annars kringgärdar deras liv. Genom att möjliggöra en feministisk identitet kan negativa känslor kopplade till att vara man, i huvudsak skuld, förvandlas till positiva känslor som stolthet över att vara en del i förändringsarbetet. Att få träffas enskilt med folk med liknande erfarenheter ses här som något som underlättar för denna identitet att formas.

Ovanstående forskningsöversikt visar att ytterst lite forskning finns kring (pro)feministiska mäns separata organisering. White and Peretz (2009) är de enda som har ett tydligt fokus på emotioner. Kring (pro)feministiska mäns emotioner i samband med separat organisering i Sverige finns så vitt jag vet ingen tidigare forskning. Jag finner därför en kunskapslucka i forskningen som denna studie ämnar fylla.

Teoretisk bakgrund och begrepp

Det här är en emotionssociologisk studie. Min definition av *emotioner* utgår ifrån Peggy A. Thoits (1989:318-319) vilket innebär att jag ser emotioner som sociala och biologiska på samma gång. Emotioner särskiljs från *känslor* som är en mindre specifik term som oftast betecknar enbart den fysiska upplevelsen, exempelvis smärta eller hunger.

Historiskt sett har sociologer ofta behandlat emotioner och förnuft som en dikotomi (Turner & Stets, 2006:25). Jag kommer dock att ansluta mig till vad J. M. Barbalet

(2001:45) kallar för *den radikala modellen* (the radical approach). Emotioner och förnuft är enligt denna modell så intimt sammankopplade att de inte går att skilja åt. Emotioner och förnuft utgör ett kontinuum där emotioner ibland är i förgrunden och ibland i bakgrunden. Detta synsätt kommer att få effekt på min analys på så sätt att jag inte kommer att försöka särskilja emotioner från förnuft utan tvärtom se det som två sidor av samma mynt.

Arlie Russell Hochschild (1983:17ff) talar om *emotionshantering* (emotional management) vilket är ett sätt att anpassa sina känslor efter sociala normer som finns för emotioner. Känslor är inget som vi bara har, det är något vi aktivt jobbar med för att bli av med, behålla eller förändra. Vi anpassar våra känslor efter *emotionsregimer* som reglerar vilka känslor som får visas och vilka känslor vi ska känna i en specifik kontext (Wettergren, 2013:29ff). Som metoder för detta kan vi använda oss av både *ytagerande*, att anpassa känslouttrycken efter samhällets normer, eller *djupagerande*, vilket innebär att faktiskt förändra själva känslan (Hochschild, 1983:37ff). Dessa begrepp kommer att vara centrala för min analys.

Den här studien kommer fokusera särskilt på emotionerna skuld och stolthet då de varit mest framträdande i mitt material. Theodore D. Kemper (2001:58ff) hävdar att emotioner allt som oftast går att härleda till antingen verkliga eller föreställda relationer mellan människor. Kemper finner två huvudsakliga dimensioner av relationer: status- och maktrelationer. Förskjutningar i antingen status eller makt kan förklara de allra flesta emotioner. *Makt* handlar om en process, en relation eller en struktur i vilken någon har möjlighet att driva igenom sina intressen i en interaktion, även om det går emot viljan hos den andra parten i interaktionen. *Status* beskriver Kemper som en relation i vilken en aktör frivilligt underordnar sig en annan aktörs önskemål och intressen. En person får status genom att akta och värdera en annan som ger status, försvara dennes intressen, skapa möjligheter eller på andra sätt bidra till välbefinnande för en annan som ger tillbaka status.

Enligt Kemper (2001:63) uppstår *skuld* när A känner att hen missbrukat sin makt över B. Skuld handlar alltså om moral och normer. Sara Ahmed (2004:105) lyfter fram att skuld har att göra med handling, det rör sig främst om något den som känner skuld gör eller inte gör. Enligt Wettergren (2013:48) är skuld situationsberoende på så sätt att uppvisande av skuld ibland kan hyllas som styrka, exempelvis när politiker och makthavare erkänner sin skuld. För andra är uppvisandet av skuld negativt och leder till sanktioner från omgivningen. Ovanstående definition kommer att fungera som en utgångspunkt för min analys av vad skulden innebär för intervjupersonerna och vad den gör med deras separata organisering.

Skuld blandas ofta samman med *skam*. Thomas J. Scheff (2009:226) gör ingen tydlig distinktion mellan skam och skuld. Scheff hävdar dock att det i dagens samhälle är vanligt att vi skäms för att vi skäms och därför talar vi hellre om andra emotioner som exempelvis skuld. Kemper (2001:64) gör dock en distinktion mellan skuld och skam där skam handlar om att förlora status. Skam uppstår när en person uppfattar att hen inte förtjänar den status hen får eller när hen har uppfört sig olämpligt. Enligt Kemper så skiljer sig alltså skuld från skam på så sätt att skuld svarar mot maktdimensionen medan skam svarar mot statusdimensionen. Enligt Ahmed (2004:105) handlar skam om ett ifrågasättande av "jagets kvalitet". Medan skuld uppkommer vid brott emot någon regel

går skammen djupare och handlar om hela ens karaktärsduglighet. Både Ahmed (2004:105) och Kemper (2001:63) betonar dock att dessa emotioner ofta förekommer samtidigt. I mina intervjupersoners tal ska det visa sig att skam inte varit något vanligt förekommande ord, men för att förstå innebörden av skuld är det nödvändigt att samtidigt diskutera den eventuella distinktionen mellan skuld och skam.

Slutligen är *stolthet* en emotion som kommer ges stor betydelse i denna studie. Enligt Kemper (2001:64) är stolthet något som uppkommer när en person tillskrivs status och är tillfreds med det. Enligt Kempers modell går det inte att se stolthet och skuld som två direkta motsatser då stolthet handlar om status medan skuld handlar om makt. Skam och stolthet är däremot varandras direkta motsatser (se även Ahmed 2004:109-113). Wettergren (2013:48) hävdar dock att stoltheten precis som skulden är situationsberoende, ofta uppmuntras den men ibland förkastas den av omgivningen som anser stoltheten vara självförhärligande.

Jag kommer i detta arbete uppehålla mig vid individuell och kollektiv skuld. Kerstin Jacobsson och Jonas Lindblom (2013: 64ff) studerar djurrättsrörelsen och finner ett *normaliserande av skulden*. Skulden triggas aktivisterna till att göra mer. Enda sättet att hantera skulden är att göra fler aktiviteter för rörelsen. Rörelsen skapar en *skuldkultur* vilket innebär att skulden blir ett sätt att institutionalisera medlidandet för djur. Skulden är här alltså något potentiellt produktivt för en rörelse, en källa till handling.

Ahmed (2004:108ff) beskriver en emotionsprocess där kollektiv skam görs till *kollektiv stolthet*. Ahmed talar om skam och inte skuld. Precis som Ahmed (2004:105) hävdar jag dock att skulden och skammen är nära kopplade och jag kommer därför diskutera om den emotionsprocess Ahmed beskriver även är möjlig att föra över till en analys av skuld. I Ahmeds (2004:107ff) exempel visar hon på hur nationer tar på sig en *kollektiv skam* för vad andra personer gjort före dem. Genom att erkänna skammen förvandlar de skammen till stolthet över att tillhöra ett kollektiv som erkänt sin skam. Den kollektiva skammen blir då ett sätt att bevara kollektivets gränser snarare än att ifrågasätta dem. Ahmed (2004:118) kritiserar dock detta tillvägagångssätt då det ofta leder till att kollektivet ber om ursäkt och sen lämnar historien bakom sig. Ahmed menar att nuet inte kan frikopplas från historien. Jag kommer använda mig av Ahmed, Jacobsson och Lindbloms begrepp för att analysera mina intervjupersoners förhållande till skuld och stolthet.

Min förståelse av *kön* utgår ifrån poststrukturalistisk genusteori där konstruktioner av kön anses produceras genom språket, sociala praktiker och mänskliga relationer (jmf. Hill 2007:16). Kön skapas i en historisk process och är alltså inte naturgivet eller biologiskt (jmf. Connell 1995:109ff). Som en minimalistisk definition av *feminism* använder jag mig av Yvonne Hirdmans (2007:135) ordboksdefinition som innebär: a) erkännande av att gruppen män överordnas gruppen kvinnor, b) vilja ändra på a.

I min kontextualisering av de organisationer som mina intervjupersoner är med i kommer jag använda mig av Michael Messners (2000:12ff) triangulära modell, *The Terrain of the Politics of Masculinity*, som ett analysverktyg för att studera intervjupersonernas positionering. Modellen består av tre hörn: mäns privilegium, mäns utsatthet och skillnader mellan män. Med mäns privilegium åsyftas att män som grupp innehar privilegier på kvinnors, som grupp, bekostnad. För att betona att det handlar om

en relation kommer jag att använda begreppet *överordning* istället för privilegier. Med mäns *utsatthet* åsyftas att män även har nackdelar av könsmaktsordningen så som utsatthet för våld, drogmissbruk och avsaknad av kontakt med sitt känsloliv. Med *skillnader* mellan män åsyftas att olika män har olika mycket makt. Faktorer som etnicitet, klass och sexualitet med mera skapar skiktningar även inom manskollektivet. Jag kommer använda Messners modell för att analysera vilka feministiska positioner intervjupersonerna intar för därefter kunna koppla ihop positionerna med de emotioner och strategier som uttrycks.

Genusvetaren Berit Larsson (2010:71) skiljer mellan begreppen separatism och *separat organisering*. Separatism för genom inkludering av -ism tankarna till ideologi och handlar om strävan efter att särskilja sig från övriga samhället. Separat organisering betonar istället att det handlar om just organisering och en temporär strategi. De intervjupersoner jag talat med från Män för jämställdhet och Fjollfront använder begreppet separatism medan Ung Vänster inte vill beskriva sina killgrupper i termer av separatism. Jag kommer i detta arbete inte att göra någon skillnad mellan begreppen separat organisering och separatism i mina intervjupersoners utsagor. När det är min egen röst som kommer till tals föredrar jag begreppet separat organisering för att tydliggöra att det handlar om en organisationsform och inte en ideologi samtidigt som jag genom att inte använda begreppet separatism vill kunna inkludera även Ung Vänsters killträffar i samlingsbegreppet separat organisering.

Metodologi

I arbetet med denna studie har jag haft en abduktiv ansats (Alvesson & Skoldberg 2008:54ff). Detta innebär att empiri och teori har skapats i en växelverkan med varandra. Jag har utifrån vissa teoretiska grundantaganden om feminism, separat organisering och emotioner sökt efter lämpligt material. Men teorin har också vidareutvecklats i takt med empiriinsamlandet. Det som framkommit i intervjuer har fått vägleda min analys och vidareutvecklat mina teoretiska grundantaganden.

Som vetenskapsteoretisk utgångspunkt för den här studien har jag anammat en poststrukturalistisk språkförståelse. Detta innebär att jag uppfattar verkligheten som bara tillgänglig genom våra kategorier, vårt språk och våra världsbilder. Våra uppfattningar om världen är historiskt och kulturellt specifika och förändras över tid. Vårt sätt att uppfatta världen skapas i social interaktion med andra människor och får sociala konsekvenser för människor (Jørgensen och Phillips, 2000:9-12). De utsagor som jag studerat bör således inte förstås som en reflektion av en verklighet som finns där ute, utan bör tolkas som meningsskapande diskursiva utsagor. Detta betyder att jag inte diskuterat huruvida utsagorna överensstämmer med verkligheten. Utsagorna har betydelse genom att säga något om till exempel världsbilder, normer och vad som kan sägas eller inte säga i det specifika sammanhang utsagorna förekommer.

Metod

Jag har använt mig av kvalitativa intervjuer. Att materialet skulle komma att bestå av kvalitativa intervjuer var inget som var självklart från början. Jag inledde min studie

med att relativt förutsättningslöst söka efter allt material som fanns om (pro)feministiska män och separat organisering. Kvalitativa intervjuer, deltagande observation och dokumentanalys var de metoder jag på förhand antog skulle vara relevanta för min studie. Snart visade det sig dock att ytterst lite dokumentation fanns som kunde vara till användning för min studie. När det kom till deltagande observation visade det sig att få möjligheter fanns att delta i någon typ av separat organisering för män under tidsperioden för detta projekt. Därför kom mitt material att bestå av kvalitativa intervjuer.

Den främsta fördelen med den kvalitativa forskningsintervjun är att den försöker förstå världen ur intervjupersonernas perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2009:17). Utifrån mitt syfte att "bidra till förståelse av emotioners roll i separat organisering för (pro)feministiska män" är kvalitativa intervjuer ett bra val för att låta intervjupersonernas egna utsagor stå i fokus.

Urval av intervjupersoner

För att få kontakt med intervjupersoner började jag med att kontakta organisationer jag trodde skulle kunna hänvisa mig vidare. Jag hade tre urvalskriterier för vilka rörelseaktörer jag sökte kontakt med: 1) jag var intresserad av könsseparat organisering, 2) den separata organiseringen skulle rikta sig till personer som identifierade sig själva som män, 3) den separata organiseringen skulle ske på feministisk grund. Då jag utgick ifrån Hirdmans definition av feminism uteslöt jag grupper som exempelvis #killgruppen, Mans Nätverket och delar av mansjoursrörelsen då de inte explicit håller med om att män som grupp överordnas kvinnor som grupp. Grupper som jag däremot gick vidare med att kontakta var Ung Vänster, Män för Jämställdhet, Fjollfront, Män mot Sexism Malmö, Manssvar, Bergatrollens mansgrupp, Radikalt antisexistiskt arbete, Rädda barnens samtalsgrupper Ellen och Allan. Flera av dessa grupper svarade inte på mina mejl. De grupper som jag så småningom fick kontakt med var Ung Vänster, Män för Jämställdhet och Fjollfront. Dessa organisationer hänvisade mig vidare till personer de trodde skulle vara intresserade av att delta i min studie. Min tanke var att formulera urvalskriterierna tillräckligt brett för att möjliggöra ett varierande material, men det visade sig vara problematiskt. Sverker från Fjollfront sätter fingret på det:

Du skriver att man ska identifiera sig som man. Och det tänker jag väl att jag kan göra för att samhället definierar mig så, men det är inget jag känner i djupet av mitt hjärta att jag är. Samtidigt är det ju lite det mitt politiska projekt handlar om att komma bort ifrån. Men för intervjun skulle jag kunna säga att jag är man.

Jag har därför tillåtit mig själv att ha ett löst förhållningsätt till mina urvalskriterier. Jag har snarare betraktat urvalskriterierna som signalord för att locka till mig vissa personer, snarare än strikta gränser för att stänga ute andra. Det jag ville uppnå med det andra urvalskriteriet var inte att definiera intervjupersonerna på ett särskilt sätt utan att sortera bort separat organisering för kvinnor då det är utanför min intressesram för detta projekt.

Samtliga personer jag tillfrågade tackade ja till att intervjuas. Totalt genomfördes sju intervjuer. Intervjupersonerna var alla vid intervjutillfället mellan 22-35 år och boende i antingen Västsverige, Stockholmsområdet eller Värmland. Urvalet av intervjupersoner var delvis strategiskt då jag sökte variation i organisationsbakgrund och i mängd erfarenhet av separat organisering (Troost, 2010:137). Samtidigt gick en del av mitt urval av intervjupersoner inom respektive organisation ut på att jag lät respondenterna tipsa mig om andra jag borde kontakta, ett så kallat "snöbollsurval" (Bryman, 2008:434). Min studie ska inte betraktas som en komparativ studie där jag jämför tre organisationers syn på separat organisering och emotioner. Snarare har jag försökt få ett så brett urval som möjligt för att få olika perspektiv på separat organisering och emotioner.

Intervjuerna

Jag har gjort semi-strukturerade intervjuer (Bryman, 2008:413ff; Troost, 2010:71; Aspers, 2011:143). Inför intervjuerna hade jag skrivit en intervjuguide (se appendix) med tre ämnesområden jag ville få med i intervjun. Stort utrymme gavs för intervjupersonen att med egna ord föra intervjun framåt. Jag ville undvika en allt för strikt intervjuguide för få intervjupersonen att tala och associera fritt kring vissa teman. Intervjuerna tog mellan 60 minuter och 2,5 timmar.

Min studie hade vid sin början inget tydligt emotionssociologiskt perspektiv. De teman jag berörde i intervjuguiden var: feminism, organisationsbakgrund och separat organisering. Emotioner visade sig dock återkomma i intervju efter intervju. Till sist blev pratet om emotioner så dominerande att jag uppfattade det som omöjligt att inte låta emotionerna stå i fokus för min analys. Empirin fick på så sätt mig att delvis ändra teoretiskt fokus, vilket är ett tydligt exempel på att min abduktiva ansats gjorde sig påmind (Alvesson & Skoldberg 2008:54ff; Aspers, 2011:102).

Jag transkriberade intervjuerna i så nära anslutning till intervjutillfället som möjligt. Intervjuerna transkriberades ordagrant, men grammatiska felaktigheter justerades (Aspers, 2011:156). Transkriberingen gav mig möjlighet att lära känna materialet och påbörja min analys vid ett tidigt stadiet (Kvale & Brinkmann, 2009:196).

Kodning, analys och tolkning

Efter transkriberingen gjorde jag en empirinära kodning. Första steget i kodningen var att sönderdela materialet till små beståndsdelar där varje citat jag fann intressant för studiens syfte gavs en kod (Troost, 2010:147ff; Aspers, 2011:167ff). Koderna utgick ifrån vad intervjupersonerna explicit sagt. Vid ett tillfälle gjorde jag dock ett undantag från detta. Anders pratar om att han tycker det är lite synd att han inte får vara med i feministiskt självförsvar. Ur sammanhanget tolkade jag in att detta rörde sig om potentiell avundsjuka och citatet gavs därför en kod för avundsjuka. I alla andra fall utgick kodningen från det sagda ordet. En svaghet med detta förfarande är en risk att missa emotioner som uttrycks implicit, vilket ofta är fallet för exempelvis skam. Scheff (1990:281) förespråkar en analysmetod där forskaren söker så kallade "shame markers". Då jag kom i kontakt med denna analysmetod sent i processen har jag inte kunna inkludera den i studien.

Efter kodningen analyserade jag koderna. Det jag ville åstadkomma med analysen var inte att pröva utsagornas överensstämmelse med verkligheten utan att få en uppfattning om eventuella mönster i utsagorna. Den huvudsakliga uppgiften här var att föra samman koderna i olika grupper. Utifrån studiens syfte och mina teoretiska antaganden hade jag tre teman som var vägledande i min kodning: överordning/underordning, feministiska strategier, emotioner. Jag jobbade här med vad Aspers (2011:46) kallar första ordningens konstruktioner. Sista steget i processen var att tolka kategorierna. Då jobbade jag med vad Aspers (2011:47) kallar andra ordningens konstruktioner. Min abduktiva ansats gjorde här att jag lät både teori och empiri vara med och forma teoretiska begrepp (Alvesson & Skoldberg 2008:54ff; Aspers, 2011:102) som exempelvis skuld och stolthet. För att försäkra mig om att jag inte missat väsentligheter i materialet kom jag i ett senare stadium, när skrivprocessen var halvvägs färdig, att gå tillbaka till mitt material för att gå igenom empirin en gång till.

Forskningsetik

Kvalitativa intervjuer väcker alltid frågor om etik (Kvale & Brinkmann, 2009:78; Trost 2010:123ff). Då ämnet för min studie kan betraktas som personligt blir etikfrågor än mer aktuella. Jag har strikt följt kraven på informerat samtycke, nyttjandekravet och konfidentialitet. Intervjupersonerna har informerats om dessa principer (Kvale & Brinkmann, 2009:87ff). När transkriberingen påbörjades anonymiserade jag intervjupersonerna. Namn, bostadsort och ålder utelämnades ur transkriberingarna. Organisationstillhörighet behölls dock då jag fann det relevant för min analys. Då ingen av de rörelseaktörer jag intresserat mig för är enpersonsorganisationer finner jag inget problem i detta. Jag gav intervjupersonerna fiktiva namn för att påminna om att det handlar om reellt existerande människor och inte bara abstrakta teorier. De namn som används i artikeln är:

Anders, Felix och Eduardo från Ung Vänster.
Daniel och Sverker från Fjollfront.
Jonas och Antonio från Män för Jämställdhet.

Vidare vore det oetiskt att förneka att hela forskningsprocessen präglats av vad Wasshede (2010:59) kallar för "solidarisk samhörighet" mellan mig och mina intervjupersoner. Även om jag själv aldrig tillhört någon av de organisationer som jag gick via för att kontakta mina intervjupersoner så har det såklart betydelse att jag identifierar mig som exempelvis man, feminist och vänster. Precis som Wasshede (2010:62) hävdar jag dock att all kunskap är situerad. Reflexivitet kring den egna positionen samt en öppen redovisning av positioner och val är centralt för god forskning. I både intervjuer och analysprocessen har jag varit noga med att ställa kritiska frågor och att även lyfta fram material som motsäger mina egna utgångspunkter för att på så sätt undvika skevhet i resultatet. En neutral kunskapsproduktion har det knappast lett till, men förhoppningsvis en analys som är transparent nog för läsaren att på egen hand bedöma validiteten.

Resultat och analys

Inledning

Resultat och analysdelen inleds med en kontextualisering av intervjupersonernas syn på sin position i den feministiska kampen och deras syn på separat organisering som feministisk strategi. Denna kontextualisering är inte direkt emotionssociologisk utan bör snarare ses som en bakgrund som finns till för att kunna fördjupa min emotionssociologiska analys i ett senare stadie. Min kontextualisering fokuserar främst på två saker: uppfattning om eventuell överordning och kategorisering av den separata organiseringen. Därefter kommer jag att diskutera olika emotioner i relation till kontextualiseringen.

Kontextualisering: överordning

Då jag använde Hirdmans (2007:135) ordboksdefinition av feminism som ett urvalskriterium vore det rimligt att föreställa sig att mina intervjupersoner ansåg sig tillhöra en överordnad grupp. Fullt så enkelt var det dock inte.

Fjollfront bildades av bögar och bisexuella-män inom vänstern som upplevt ett problematiskt förhållande till övriga vänstern. Sverker beskriver en känsla av marginalisering samtidigt som han gjordes till en "galjonsfigur":

Upplevelsen av att andra sammanhang inte fungerat kan ju varit en drivkraft för många att gå med. Just det här att man blir nån sorts talesperson. Nu dyker det upp någonting som handlar om sexualpolitik då blir jag experten helt plötsligt så andra kan svära sig fria från ansvar. Och det är ju en konstig position att ha hela tiden.

Vid ett senare tillfälle pratar Sverker dock om att bögar har privilegier i förhållande till lesbiska. I förhållande till kvinnor som avviker från heteronormen finns alltså en tendens till att uppfatta sig som överordnad, men överordningen är inte total. Det är snarare upplevelsen av att vara marginaliserad som är mest central för både Sverker och Daniel. Med Messners terminologi talar Sverker och Daniel alltså om överordning, utsatthet och skillnader mellan män, även om skillnader mellan män är det som betonas. Mäns utsatthet är i Daniel och Sverkers tal en konsekvens av skillnader mellan män, de utsätts för marginalisering eftersom de särskiljer sig från andra män.

De intervjupersoner jag talat med från Män för Jämställdhet hävdar att män som grupp är överordnade kvinnor som grupp. Men överordningen är inte alltid till mäns fördel. Jonas och Antonio betonar vid upprepade tillfällen att även män förlorar på patriarkatet genom att tvingas in i en viss könsroll. Jonas talar om att en viktig del av feminismen är att män ska "*slippa* vara överordnade". Antonio talar om att män får ett fattigare liv genom att förnekas djupodlade relationer och tillgång till sitt eget känsloliv. Strategin för att få män att närma sig feminismen bygger på att betona det som Messner menar med mäns utsatthet. Genom att betona mäns utsatthet tror sig Jonas och Antonio kunna

bygga en brygga över till mäns överordning för män som har svårt att ta till sig insikter om sin egen överordning.

Bland det material jag har från Ung Vänster finns det en tydlig konsensus kring att män är överordnade kvinnor. Felix talar om att makten inte är obegränsad utan att kvinnors ökade makt endast kan uppnås på bekostnad av mäns makt. Anders talar om att anledningen till att det är ojämnt i grund och botten är att män tjänar på den rådande ordningen. Eduardo talar om att män måste lära sig att ta ett steg tillbaka. Anders och Eduardo nämner visserligen att rigida könsroller är dåligt även för män, men de betonar genomgående att det viktigaste är att se mäns överordning.

Att applicera Messners triangulära modell om feministiska positioner på mitt empiriska material är inte problemfritt. Intervjupersonerna i mitt material rör sig mellan de olika polerna i Messners modell. Sverker och Daniels tal om hur de i förhållande till övriga vänstern marginaliseras betonar skillnader mellan män men visar därigenom också vissa mäns utsatthet. I förhållande till lesbiska talar dock Sverker från Fjollfront till viss del om överordning. Jonas och Antonios tal om att män förlorar på patriarkatet betonar mäns utsatthet men framhåller samtidigt mäns överordning. Bland intervjupersonerna från Ung Vänster är dock överordning ett genomsyrande tema.

Kontextualisering: tre olika former av separat organisering

I Daniel och Sverkers tal framstår den separata organiseringen som ett sätt att handskas med sin egen upplevelse av att vara marginaliserad och osynliggjord. Daniel säger:

(P)oängen med separatism är enligt mig att ha rätten att ha ett eget rum så som man väljer att ha det. Jag kan få vara med de här personerna och vi kan få ha det så som vi vill och vi kan få slippa en massa grejer som vi inte slipper annars.

Rätten till det egna rummet och att slippa de normer som råder utanför är centralt. Det handlar om att få en plats att vara någonting man inte tillåts vara i övriga samhället.

Sverker och Daniels separatism skiljer sig fundamentalt från Ung Vänsters killgrupper. Killgruppernas roll är att medvetandegöra killar om deras eget ansvar. Felix är tydlig på den punkten:

Jag tänker att det är mer ett erfarenhetsdelande och ett problemformulerande på tjejträffarna medan killträffen mer har en problemkorrigerande funktion. Det är mer: okej här har vi de konkreta uttrycken och så här gör man inte i Ung Vänster. Man vill inte att det ska vara något navelskåderi eller en handuppräkningsstävling i vem som kan flest härskartekniker.

Anders är lika tydlig på den punkten:

Killträffarna är ganska korta och fokuserar på de här minimikraven som en kille har på sig. 'så här får du inte göra, om du gör det här från du en varning och sen är det hem'. Two strikes and you're out.

Här framträder en bild av separat organisering som jag skulle vilja beskriva som uppfostransorienterad. Det handlar om att lära killar att bete sig på ett annat sätt än vad de vanligtvis gör. Problemerkorrigerande snarare än problemformulerande. Avvikelser från reglerna bestraffas: "two strikes and you are're out".

Jonas från Män för Jämställdhet lyfter fram basgrupper för män som ett sätt att komma ifrån försvarsställningarna och få män att vara trygga i sina diskussioner. Han pekar på att det kan "vara lite läskigt" för män att komma in i ett sammanhang med arga kvinnor som inte orkar anpassa sig efter män som har frågor om allt. Samtidigt säger Jonas att han har förståelse för att det inte är kvinnors ansvar, men det är ett problem att "det inte finns några forum för män att ifrågasätta sig själva lite light". För "perfekta feministiska män" finns det forum men för den som är mer tveksam och vill fråga sig fram finns inga forum, enligt Jonas. Separat organisering är ett sätt för män att själva ta ansvar för att skapa ett sådant forum åt sig själva och andra män.

Ovan lyfts tre olika sätt ett se på separat organisering fram. Fjollfronts separata organisering verkar handla om att skapa ett eget rum där de kan slippa heteronormativitet. Ung Vänsters killgrupper handlar snarare om uppfostran. Män för Jämställdhets basgrupper handlar om att dela erfarenheter utifrån en överordnad position. Här går det att se ett mönster från intervjupersonernas syn på överordning. För dem som utgår från vad de själva upplever som en marginaliserad position blir den separata organiseringens roll att stärka varandra inom gruppen. Skillnader mellan män gör att medlemmarna i Fjollfront utsätts för repressalier av övriga samhället och därför behöver de separat organisering för att stärka varandra inom gruppen. För den som utgår från att män är överordnade och vill lära män att bete sig bättre blir den separata organiseringens roll snarare att uppfostra och korrigera vissa beteenden. För de som utgår från en överordnad position men vill betona utsattheten som följer med att vara överordnad blir den separata organiseringens roll att dela erfarenheter. I alla fallen är det separat organisering, men det är tre olika sätt att arbeta med det.

I denna kontextualisering har jag analyserat intervjupersonernas feministiska positionering och deras feministiska strategier. Analysen av deras positionering har fokuserat på deras förhållande till överordning medan analysen av deras strategier har fokuserat på den separata organiseringen. Utifrån denna kontextualisering kommer jag nu att gå vidare till att diskutera emotioner som återfinns i intervjupersonernas tal och se om det finns ett mönster mellan emotioner, överordning och separat organisering.

Emotioner

Min emotionssociologiska analys kommer att fokusera på emotionerna skuld och stolthet, men även skam kommer bli relevant för att förstå innebörden av utsagorna om skuld. Den främsta anledningen till att skuld och stolthet står i fokus är att det är dessa emotioner som varit mest klart framträdande i mitt material. Vidare har emotionerna rädsla, trygghet och glädje förekommit i intervjupersonernas utsagor. Utifrån min andra

frågeställning om kopplingen mellan positioner, strategier och emotioner har jag utelämnat emotionerna rädsla, trygghet och glädje. Det inte går att se något mönster mellan intervjupersonernas tal om dessa emotioner och uppfattning om överordning eller hur den separata verksamheten utformats.

Mannen och skulden

För Jonas och Antonio från Män för Jämställdhet är skuld någonting de aktivt förhåller sig till. Jonas vill undvika skuldöverföring och påförande av skuld. Istället vill han betona det positiva med jämställdhet för att få med sig män. Skuld leder endast till en låsning. Samtidigt har Jonas respekt för att kvinnor känner att de inte orkar med män. Han vill nå ut till de män som kvinnor inte orkar ta itu med genom att motverka att de känner skuld. Antonio är inne på ett liknande spår:

Jag har ju i och för sig aldrig varit på någon kvinnoseparatistisk grupp (ler) men man kan ju ibland ana den ilskan. Ilska kan vara en väldigt konstruktiv känsla. Man får energi av ilska. Medan skuld, som är den manliga motsvarigheten i uppvaknandet, riskerar att dämpa eller föra bort från tåget. Många män, när de hör om jämställdhet, reagerar ju med skuld och går i försvar. Och sen kan de inte ta in det därför att det är för jobbigt. För män handlar det ju snarare att dämpa känslorna så man kan börja ta tag i problemet, medan man som kvinna kan använda känslorna för att göra något bra av situationen.

Skuld beskrivs här som mäns motsvarighet till ilska som finns i kvinnors feministiska uppvaknande. Enligt denna utsaga har män och kvinnor olika emotionsregimer inom den feministiska rörelsen. För kvinnor är ilska något konstruktivt. Kvinnors emotionshantering handlar om att spä på ilska, den är en konstruktiv kraft. Detta bekräftas av Wettergren (2013:175) som hävdar att ilska alltid varit en central emotion för kvinnorörelsen. Ilska är dock ingen känsla som berörs överhuvudtaget när Antonio talar om vad män känner. Ilska är reserverad för kvinnorna. Istället beskrivs skuld som mäns motsvarighet till ilska kvinnor känner vid ett feministiskt uppvaknande. Enligt Kempers (2001:66) kategorisering av emotioner handlar skuld om att inse att en missbrukat sin makt medan ilska uppstår när någon har fråntagit en status eller makt. Utifrån Män för Jämställdhets grundantagande om att män som grupp är överordnade kvinnor som grupp är det rimligt att tänka sig att (pro)feministiska mäns emotionsregim kretsar kring skuld medan kvinnors emotionsregim kretsar kring ilska. Detta får konsekvensen att mäns emotionshantering handlar om att dämpa känslorna istället för att spä på dem. Skuld hämmar handling enligt Antonio och Jonas. Därför ska skulden dämpas för män så att de kan börja handla. Jonas lyfter fram att den separata organiseringen är ett sätt att överkomma den låsning som skulden innebär:

För det handlar om att det är så djävla vanligt att folk sätter upp försvarsmurar när nån bara säger feminist. 'Wowowow, vad säger du nu?!' Och det är jätteprovocerande. Så jag tror ingången måste handla om att se fördelarna med det. Det här kan du tjäna på detta. Och sen ser man att okej, jag behöver inte försvara mig, det är ingen som anklagar mig. Då kanske

den andra personen är mer mottaglig för att ta åt sig att så här ser det faktiskt ut.

Den separata organiseringen blir för Jonas ett sätt att tillsammans med andra göra vad Hochschild (1983:17ff) kallar för emotionshantering. Det Jonas och Antonio efterlyser är ett djupagerande, de vill förändra vad männen faktiskt känner. Ett ytagerande där männen bara förändrar vilka känslor de visar upp tror Jonas och Antonio inte på.

Wettergren (2013:48) hävdar att skulden är situationsbunden, ibland förkastad, ibland hyllad. I Jonas och Antonios tal fördöms skulden, den hindrar handling och måste överkommas genom att närma sig feminismen med andra känslor. Skulden har dock en helt annan funktion bland intervjupersonerna från Ung Vänster. Anders talar precis som Jonas och Antonio om att bearbeta skulden. Men för honom handlar det inte nödvändigtvis om att dämpa skuldkänslorna utan snarare om att sätta dem i ett sammanhang:

Tjejträffarna har ju funktionen att skapa systerskap medan killträffarna handlar mer om att skapa samhörighet kring den kollektiva skulden. Det handlar om vad vi ska prata om som killar i Ung Vänster, hur vi ska bete oss och hur vi inte ska bete oss. Fokus är att inte reproducera könsmaktsordningen.

(...)

Det finns en poäng med att en tjej håller i killträffen för att det är tjejer som har problemformuleringsrätten. Men det kan också finnas en poäng i att det är jag som håller i träffen. Istället för att "hej, ni är killar i ett feministiskt förbund, nu får ni skärpa er!" så säger jag "hej, vi är killar i ett feministiskt förbund, nu får vi skärpa oss!". Jag är själv med och tar den kollektiva skulden.

Anders talar om att göra den individuella skulden till en kollektiv skuld. Enligt Anders måste känslorna sättas i ett sammanhang. Detta skiljer sig från Antonio och Jonas som hävdar att skulden måste dämpas. Två olika sorters emotionshantering. När Wettergren (2013:48-49) påstår att skulden är situationsbunden tar hon ett exempel på en politiker som hyllas av allmänheten för att den blottlägger sin skuld. Anders ger uttryck för en liknande hållning. Den man som blottlägger sin skuld och erkänner sig vara en del av en struktur gör något positivt ur Anders perspektiv. Genom denna form av emotionshantering kan den individuella skulden göras kollektiv enligt Anders. Den separata organiseringen har till uppgift att underlätta detta genom att "skapa samhörighet kring den kollektiva skulden".

Anders talar vid ett annat tillfälle om att Ung Vänster "jobbar med total skuldavskrivning för tjejer". Kvinnors emotionsregim handlar alltså om att inte känna skuld medan killarnas emotionsregim handlar om att arbeta med skulden. På den här punkten finns en likhet mellan Antonio, Jonas och Anders utsagor. Alla ger uttryck för att det finns olika emotionsregimer för män och kvinnor.

I Anders utsagor finns en självklar koppling mellan skuld och ansvar:

Det är bra att vi killar känner att i grund och botten är det inte vårt eget fel utan att det är något vi fått i oss sen vi var väldigt små. Vi killar kan ta på oss den kollektiva skulden, det kollektiva ansvaret att backa. Och det är ju mycket lättare att göra om det är många killar tillsammans.

Skuld framstår här som något som med nödvändighet leder till ansvar. Tar killar på sig den kollektiva skulden kommer det leda till att de tar ett kollektivt ansvar att backa. Det skiljer sig radikalt från Jonas och Antonios syn där skulden bara leder till försvarsmurar för män och därigenom hindrar män från att ta ansvar. Två helt olika sätt att se på skuldens konsekvenser.

Även Daniel från Fjollfront pratar om skuld. Han distanserar sig tydligt från män som på grund av sin överordning känner en handlingsförlamande skuld:

D: Ofta handlar det om att jag tycker det är ett sånt himla ältande och så himla fastlåst. Det är så himla mycket känslor kring hur det känns att vara man i ett patriarkat. Jaja, det är väl positivt att man börjar någonstans, men jag tycker ofta det fastnar där. Jag tänker att det är mycket ja, jag måste tänka på att ta mindre plats och så, men återigen, det är de män som redan är ganska tysta som tar åt sig. Det är fel personer det når ut till (...)

M: Men jag tycker det här med skuld är intressant. Det är många av mina intervjupersoner som nämner det. Men det känns som du distanserar dig lite ifrån skuld?

D: Ja, det gör jag nog (skratt) (...). Det är en återvändsgränd med manlig skuld, det är en låsning som många fastnar i. 'Jag är man i ett patriarkat' och sen kommer man inte längre än att tjura över det. Ja, MEN GÖR NÅGOT DÅ! (höjer rösten) Jag är inte emot att folk ska känna skuld, men hur länge ska det hämma all aktivitet? För jag tänker att poängen med att känna skuld är att folk kan gå vidare från det och handla. Men det gör väldigt få. Samtidigt ska man inte bara vifta bort skulden. Ett förkrossande syndamedvetande skadar ju inte. Det är en nödvändig del. Det är väl en jättebra utgångspunkt men ofta fastnar folk där.

När Daniel talar om skuld är det någon annans skuld han talar om. Han identifierar sig inte med de skuldtyngda männen. Här går att se tydliga spår av hans förhållande till överordning och betonandet av skillnader mellan män. Daniel identifierar sig inte med de överordnade heterosexuella männen. På grund av sin sexualitet intar han en annan position än de gör. Därigenom lyckas Daniel även undvika skulden. Enligt Kempers (2001:63) definition handlar skuld om att missbruka sin makt. För att känna skuld måste en ha makt och Daniels upplevelser handlar snarare om marginalisering. Vid ett tidigare tillfälle i vår intervju säger dock Daniel att det fanns en del "skuldmedvetna killar i Fjollfront som bar hela patriarkatet på sina axlar". Skillnader fanns alltså även inom Fjollfront, men varken Daniel eller Sverker uttrycker någon skuld.

Enligt Daniel måste skuldtyngda män genomgå emotionshantering för att komma vidare från skulden. Det han efterlyser är ett djupagerande, det är känslorna i sig som måste ändras för att männen ska kunna gå vidare, inte bara hur de framställs. Här finns

likheter med Antonio och Jonas. Dock hävdar Daniel att skulden kan vara användbar som en utgångspunkt: "ett förkrossande syndamedvetande skadar ju inte". Emotionshanteringen handlar om att gå vidare därifrån till feministisk handling. För Jonas och Antonio är det tydligt att skulden är ett hinder för män att ens närma sig feminismen vilket skiljer Jonas och Antonio från Daniel. När jag frågar Daniel hur en skuldtyngd man ska gå vidare från skuld till handling får jag följande svar:

D: Jag tänker att det framförallt handlar om att ställa sig frågan: vad leder den här känslan till? Om den leder till icke-konstruktiv passivitet så får man väl behandla det som allt annat. Om jag är feminist och vill att det ska leda till handling får jag väl fokusera på handlingarna och inte känslorna. Men samtidigt känns det motsägelsefullt att säga att dessa män som inte har så mycket kontakt med sitt känsloliv ska sluta känna efter så djävla mycket. Men jag tycker det verkar som man blandar ihop vad som är ett feministiskt arbete och skulden man känner inför det. Det finns väl jättemycket man kan göra så fokusera på det istället. Om jag tänker på mig själv så tycker jag att det har funnits en poäng i att sluta fokusera så mycket på individer. Jag ser det som ett icke-fungerande förhållningsätt att sitta i en könsblandad grupp och föra talarstatistik. Det är ett jättebra sätt att synliggöra strukturer, men det gör lätt att de män som är mest feministiska i gruppen talar mindre för att dra ner manstalar tiden vilket bara bidrar till att de icke-feministiska männen talar ännu mer. Det kanske snarare är viktigt att låta det feministiska talet ta plats, oavsett vad den som säger det uppfattar sig som eller uppfattas som. Det tänker jag är lite motsatt till den där skulden. Skulden är så himla individuell.

Daniel tycker att skuldtyngda män ska ställa sig frågan "vad leder den här känslan till?". Leder det till passivitet behövs emotionshantering. Utifrån Barbalets (2001:45) *den radikala modellen* som jag har som utgångspunkt för min studie ser jag det som att Daniel här vill att emotionerna ska sättas mer i bakgrunden. Känn mindre och handla mer än hans uppmaning till skuldtyngda män. Det här blir extra intressant om man ser det utifrån ett könsperspektiv. Ahmed (2004:3) hävdar att känslor förknippats med den sfär som kvinnor tilldelats genom historien. I dikotomin mellan män och kvinnor förknippas män med förnuft och kvinnor med känslor. I Daniels strävan efter att få män att sätta känslor i bakgrunden blottlägger han en motsägelsefullhet där traditionella könsmonster stundtals utmanas och stundtals konserveras. Samtidigt problematiserar Daniel det här genom att säga att det är problematiskt att säga åt män som inte känner så mycket att känna mindre.

En strategi för emotionshantering som återfinns i Daniels tal är att inte fokusera så mycket på individer. I Anders tal om att göra den individuella skulden till en kollektiv skuld finner jag drag av något liknande. Dock skiljer de sig åt i vilken strategi de förespråkar för emotionshanteringen. Anders är tydlig med att killträffarna är en metod för att göra den individuella skulden kollektiv. I Daniels fall är lösningen att låta det feministiska talet ta plats, oavsett vilken biologisk kropp avsändaren har. Att fokusera på talet istället för våra biologiska kroppar är Daniels strategi för emotionshantering. Den inställningen tolkar jag som en radikal anti-essentialism (jmf. Lober 2005:193-196). För Anders har däremot avsändarens biologiska kropp betydelse, män ska prata mindre och kvinnor ska prata mer (jmf. Lober 2005:117-119). Anders diskuterar aldrig

begreppet essentialism men hans förbundskamrat Felix gör det. Felix säger att könen inte är något essentiellt naturväsen utan en social konstruktion. Att tolka Fjollfront som anti-essentialister och Ung Vänster som essentialister vore alltså en förenkling. Däremot har de olika feministiska strategier. Anders och Felix vill att killar som grupp ska tala mindre, Daniel vill ha fler feministiska inlägg i debatten från människor oavsett kön. Detta får konsekvensen att killar som pratar för mycket bör känna skuld enligt Anders. Individen blir mindre central genom att emotionshanteringen för att göra skulden kollektiv är ett gemensamt projekt. Daniel vill att män kommer ur sin skuld genom att fokusera på det feministiska talet istället för vem som säger vad. Individen blir mindre central genom att sluta fokusera på kroppen. Emotionshanteringen har alltså det gemensamt att det handlar om att hantera skulden genom att sätta individen mindre i centrum men det är två olika sätt att göra det på.

Kerstin Jacobsson och Jonas Lindblom (2013: 64ff) talar om skulden som något produktivt. I Antonios och Jonas utsagor framstår skulden snarare som det motsatta, som hämmande. Känslorna måste dämpas. Skulden alierar män, därför behöver fördelarna med jämställdhet betonas. Daniels tal om "ett förkrossande syndamedvetande" som en utgångspunkt uttrycker dock att en viss skuld kan vara produktiv till en början, men skulden måste överkommas för att leda till handling. Skulden måste läggas åt sidan för att fokusera på att fylla rummet med mer feministiskt tal. Anders i Ung Vänster uttrycker dock något som liknar det Jacobsson och Lindblom fann hos djurrättsrörelsen. Killträffarna är ett sätt att institutionalisera skulden och göra den kollektiv. Jacobsson och Lindblom skriver om normaliserande av skulden. Anders tal om att skapa samhörighet kring den kollektiva skulden indikerar något liknande. Den kollektiva skulden är en källa till handling på så sätt att den ska hjälpa killarna att gemensamt ta ett steg tillbaka. Skulden är produktiv enligt Anders. Kemper (2001:68) hävdar att skulden kan vara produktiv eller hämmande, allt beror på hur rörelseaktören hanterar skulden. Precis som mina intervjupersoner ger uttryck för har skulden olika roll i olika sammanhang.

En eventuell skillnad finns mellan den skuld som djurrättsaktivisterna känner och den skuld som Anders ger uttryck för. Enligt Jacobsson och Lindblom (2013:64) är djurrättsaktivisternas skuld sprungen ur att de inte tycker att de gör tillräckligt för att försvara djuren. Den skuld som Anders uttrycker handlar delvis om att han själv gör fel, trots sju år i Ung Vänster märker han fortfarande att han gör misstag. Till exempel märker Anders att hushållsarbetet i hans hem tenderar att följa ett visst mönster. Det är avsaknaden av handlingar som djurrättsaktivisterna känner skuld för, i Anders fall är det delvis vad han faktiskt gör som framkallar skuld. Jag kan bara spekulera i vad denna skillnad beror på. Både djurrättsaktivisterna och Anders anser sig tillhöra det kollektiv de kritiserar, i djurrättsaktivisternas fall mänskligheten, i Anders fall manskollektivet. Möjligtvis anser sig djurrättsaktivisterna i större utsträckning ha lämnat det kollektiv de kritiserar genom en vegansk livsstil där de själva upphört med att förtrycka djur. Djurrättsaktivisterna har inte slutat vara människor, men de har slutat vara en del av den majoritet av mänskligheten som förtrycker djur. Deras skuldkänslor handlar om att de borde göra mer för att motverka andras dåliga handlingar. Anders har varken slutat vara man eller slutat tillhöra den del som av manskollektivet som förtrycker kvinnor. Med Ahmeds (2004:105) terminologi är det möjligt att djurrättsaktivisternas emotion i det här fallet bör beskrivas mer som skam medan Anders emotion handlar mer om skuld. Djurrättsaktivisterna skäms över jaget som är en del av mänskligheten. Anders

känner skuld över sina egna handlingar. Dock är skillnaden problematisk då även Anders uttrycker kritik mot jagets kvalitet genom att han ifrågasätter alla män, oavsett handlingar. Denna eventuella skillnad får jag lämna öppen för framtida forskning att fördjupa sig vidare i.

Jacobsson och Lindblom (2013:65) skriver att för vissa djurrättsaktivister blir skulden för mycket och leder till handlingsförklamation. Då behövs emotionshantering för att minska skulden, en av-normalisering av skulden. Jonas ger uttryck för precis det här när han hävdar att den separata organiseringen är ett sätt för män att tillsammans dämpa sina känslor av skuld och komma vidare med feministiskt arbete. Connell (1995:217) hävdar att en av anledningarna till backlashen för mansrörelsen i USA på 80-talet var de skuldkänslor som följde av att vara en överordnad grupp som ifrågasatte sina egen överordning. Antonios och Jonas försök att frånta män skuld kan tolkas som en vilja att undvika just ett sådant framtidsscenario.

Från skuld till stolthet

Både Anders och Felix från Ung Vänster tar upp den separata organiseringen för kvinnor som en källa till stolthet. Felix:

(S)eparatism är en väldigt naturlig del av vår verksamhet och en stor stolthet för många. Det är nog ett medvetet stolthetsbyggande. Framförallt för instruktörerna i feministiskt självförsvar. (...) Det är inte så att man vill vara mer som övriga samhället utan man är stolt över att ha kommit längre än övriga samhället.

M: men känslan av stolthet, skulle det inte också kunna vara så att man känner sig utesluten från det som är en så viktig del av verksamheten? Har du nån gång känt så?

F: ...alltså, det feministiska självförsvaret och 'Systrar på stan' är väldigt bra verksamhet som gör riktig skillnad. Om man har som grundambition att förändra världen är man såklart stolt över det. Och man kan ju hjälpa till på andra sätt. Genom att boka lokaler, genom att städa till exempel. Det finns en ganska stor plats att vara med och förbereda även om man inte får vara med i själva verksamheten. Men man får inte stå i rampljuset hela tiden och att man skulle göra det är en ganska starkt insocialiserad könsroll, så släpp den. Det är aldrig så att här har man ingen del, det är bara så att man inte har en framträdande roll.

Anders är inne på ett liknande spår:

Jag administrerade en del med självförsvaret när jag var ombudsman för Ung Vänster. Jag tror aldrig jag har varit med om en större kundnöjdhet om vi nu ska använda det begreppet (ler stort).

(...)

Det var verkligen jättejättekul att jobba med självförsvaret. Ibland känner man att det är lite synd att vara kille för att man inte får vara med på

självförsvaret och inte får ta del av det. Sen finns det många fördelar med att vara kille också så jag ska nog inte sitta och jämföra.

Egeberg Holmgren (2011:92ff) hävdar att en återkommande strategi bland (pro)feministiska män är att acceptera kvinnors separata organisering och därigenom själva accepteras i andra sammanhang. Samtliga intervjupersoner i mitt material stämmer in på Egeberg Holmgrens beskrivning. Men Felix och Anders ger uttryck för något mer än det. De talar om att känna stolthet över att vara en del av en organisation som bedriver den här verksamheten, även om de inte kan ta del av den själva. De accepterar inte bara kvinnors separata organisering, de är stolta över den. Det handlar för Felix och Anders om ett djupagerande snarare än ett ytagerande. I slutet av citatet från Anders uttrycks dock en möjlig avundsjuke. Det kan jämföras med Felix tal om att det är en insocialiserad könsroll att alltid vilja stå i centrum. En kille bör kunna vara stolt över att bidra på det sätt som Anders har gjort, men Anders tycker ändå att det är lite synd att han inte får vara med i självförsvaret. Dock rättar Anders sig snabbt genom att säga att det också finns många fördelar med att vara kille. Anledningen till att Anders rättar sig kan vara det som Egeberg Holmgren finner hos sina intervjupersoner, ett försök att passera genom att acceptera kvinnors separata organisering. Anders utsaga i slutet indikerar att känna avundsjuke för kvinnors separata organisering kan vara en förbjuden emotion i den emotionsregim som råder för killar i Ung Vänster.

Även intervjupersonerna från Män för Jämställdhet och Fjollfront uttrycker stolthet över den separata organiseringen. Jonas pratar om att basgrupperna har fått honom att känna sig bekväm med vem han är. Sverker talar om att Fjollfront har gett honom ett socialt nätverk. Här handlar det om att känna stolthet över den egna organiseringen. Felix och Anders stolthet kommer dock från andras organisering. Felix säger att "killgruppernas roll är begränsad". Det är tjejernas separata organisering som är den främsta källan till stolthet för Anders och Felix.

Den emotionsprocess som Anders och Felix ger uttryck för, från individuell skuld till kollektiv stolthet, är i samklang med Ahmeds (2004:108ff) analys av nationell skam. En viktig skillnad är dock att Ahmed analyserar skam medan mina intervjupersoner nästintill uteslutande talar om skuld. Skam förekommer endast vid ett fåtal tillfällen i mitt material och då handlar det inte om något intervjupersonerna själva känner. Frågan är dock om det inte enligt Ahmeds definition är skam mina intervjupersoner egentligen åsyftar? Det är både handlingar och jagets kvalitet som ifrågasätts i intervjupersonernas utsagor. Till exempel så pratar Anders om att det är hans egna handlingar som han känner skuld över samtidigt som alla män bär skuld oavsett deras handlingar, vilket kan tolkas som att jagets kvalitet ifrågasätts. Mannen är klandervärd just i egenskap av att vara man, oavsett handlingar. Samtidigt handlar intervjupersonernas utsagor både om makt och om status. Både Kemper (2001:63,71) och Ahmed (2004:105) hävdar dock att skuld och skam kan förekomma samtidigt. Min tolkning indikerar att det är både skuld och skam som intervjupersonerna uttrycker, samtidigt. Emotionerna handlar både om vad de är (jagets kvalitet) och vad de gör (handlingar). Frågan är dock varför intervjupersonerna systematiskt använder ordet skuld och inte ordet skam? Scheff (2009:223ff) säger att vi ofta skäms för att vi skäms och därför förnekar skammen. Kanske är betonandet av skulden ett sätt att fly skammen att vara man? Scheffs (1990:287) analysmetod med "shame markers" hade möjligtvis kunnat bidra till större

klarhet här, men min analys omfattar inte den analysmetoden. Jag kan därför endast spekulera om vad avsaknaden av tal om skam i mitt material beror på.

Oavsett om det är skuld eller skam Anders och Felix talar om har deras beskrivning av hur skulden förvandlas till stolthet stora likheter med den emotionsprocess som Ahmed beskriver. Förvisso är skuld och stolthet inga motsatser enligt Kempers (2001:63-64) modell, men utifrån antagandet att skuld och skam är nära kopplat finner jag det rimligt att anta att erkännandet av skuld kan vara ett sätt att uppnå stolthet. Genom att erkänna att de missbrukar makt kan Anders och Felix se sin status öka och då känna stolthet, förutsatt att det görs parallellt med att kvinnor organiserar sig. Detta skiljer sig från intervjupersonerna från Män för Jämställdhet och Fjollfront som uppnår stolthet utan att gå via skulden. Antonio och Jonas blir stolta genom att trycka undan skulden och därigenom organisera andra män. Daniel och Sverker blir stolta genom att själva lyftas av den separata organiseringen.

Ahmed (2004:108ff) hävdar att den emotionsprocess hon beskriver är ett sätt att bevara gruppens gränser mot omvärlden snarare än att ifrågasätta gränserna. Jag finner denna tendens hos Felix när han säger: "det är inte så att man vill vara mer som övriga samhället utan man är stolt över att ha kommit längre än övriga samhället". I den utsagan dras en tydlig gräns mot omvärlden. Hedenus (2005:62ff) beskriver hur feministiska män intar en mellanposition mellan kvinnor och icke-feministiska män. Felix utsaga kan i ljuset av det ses som försök att dra en tydligare gräns mot andra män.

Ahmed (2004:118) hävdar att erkännande av skammen/skulden är en metod för att frikoppla skammen/skulden i nuet från historien. Anders och Felix utsagor följer i detta fall inte Ahmed analys. Enligt Anders och Felix uppstår stoltheten parallellt med att den egna skulden/skammen institutionaliseras. Den stolthet Felix och Anders talar om bygger på att den underordnade gruppen samtidigt organiserar sig, vilket är något Ahmed inte berör. För Ahmed kommer stoltheten ur den överordnade gruppens eget agerande. För Felix och Anders kommer stoltheten av att vara en del av samma organisation som personer som organiserar sig från en underordnad position.

Slutsatser

De emotionsregimer som huvudsakligen har kommit till uttryck i mitt material kretsar kring skuld och stolthet. Jag har visat på hur intervjupersonerna emotionshanterar skuld på olika sätt beroende på deras inställning till överordning och separat organisering. Mitt främsta teoretiska bidrag med denna studie är att koppla samman Messners *The Terrain of the Politics of Masculinity* med emotionerna skuld och stolthet. Även om mina intervjupersoner rör sig mellan polerna i Messners triangulära modell finns en tendens att Ung Vänster betonar överordning medan Män för Jämställdhet betonar mäns utsatthet för att därigenom komma åt mäns överordning. Fjollfront berör visserligen alla tre poler men fokuserar på skillnader mellan män för att därigenom komma fram till icke-heterosexuella mäns utsatthet. Ifrån dessa feministiska positioner går det att se ett mönster till hur de förhåller sig till skuld och vilka strategier de har för att hantera den skulden. Alla använder sig på något sätt av separat organisering som en feministisk strategi för emotionshantering, men hur de gör det skiljer sig åt. För Ung Vänster som utgår från överordning blir skulden produktiv genom emotionshantering i separat

organisering där skulden görs kollektiv och institutionaliseras. För Män för Jämställdhet som betonar mäns utsatthet blir strategin att undvika skuld genom separat organisering där erfarenheter delas. Skulden är hämmande och måste emotionshanteras för att möjliggöra för män att närma sig feminismen och därefter kunna ifrågasätta sin överordning. För Fjollfront som betonar skillnader mellan män är det centralt att gradera skulden. Andra män bör känna skuld, själva känner de ingen skuld. Den feministiska strategin handlar då om att de marginaliserade bör använda separat organisering för att stärka varandra medan män med skuld bör emotionshantera skulden genom att fokusera på att låta det feministiska talet ta större plats. Emotionerna bör sättas i bakgrunden och förnuftet bör ges större plats. Fram träder tre olika diskurser som alla förhåller sig till överordning, separat organisering och skuld. Den första diskursen kan vi kalla överordningsdiskursen där skuld betonas och separat organisering handlar om att institutionalisera en kollektiv skuld. Den andra diskursen kan vi kalla utsatthetsdiskursen var skulden frånsägs och den separata organiseringen används för att dämpa skulden. Den sista diskursen kan vi kalla skillnadsdiskursen där skuld graderas mellan olika män och den separata organiseringen handlar om att stärka den grupp som marginaliseras. Diskurserna är alltid instabila och intervjupersonerna rör sig mellan olika positioner, strategier och emotioner. Vad min studie dock indikerar är att det går att se tendenser till ett mönster i intervjupersonernas utsagor.

Min studie knyter an till Jacobsson och Lindbloms (2013:65) slutsats att skuld kan användas som en produktiv kraft genom att skulden normaliseras och institutionaliseras. Ung Vänster normaliserar och institutionaliserar skulden genom sina killgrupper. Skulden är dock inte produktiv i alla mina intervjupersoners tal. Det är endast i överordningsdiskursen som skulden är produktiv över tid. I skillnadsdiskursen kan skulden vara produktiv som en ingång till feminismen men sedan måste den dämpas. För utsatthetsdiskursen är skulden endast destruktiv då skulden skrämmer bort män från feminismen. Min studie indikerar att ska skuld vara produktiv för (pro)feministiska män förutsätter det att männen utgår från en självuppfattad position som överordnad. Jag finner det troligt att detta gäller för skuld och sociala rörelser generellt. Ska skuld vara produktiv bör den kopplas samman med överordning. Till exempel är det betydligt svårare att föreställa sig att skulden kan vara produktiv för en svart person engagerad i antirasism än för en vit person engagerad i samma rörelse. Min studie skulle på så sätt kunna bidra till att utveckla vår syn på skuld i sociala rörelser på ett mer övergripande plan.

Genom emotionshantering förvandlar intervjupersonerna skuld till stolthet, men de gör det på olika sätt. Inom utsatthetsdiskursen uppstår stoltheten av att genom den egna separata organiseringen undfly skulden. Inom skillnadsdiskursen uppstår stoltheten av att gruppen stärker varandra med separat organisering. Inom överordningsdiskursen uppstår stoltheten genom att skulden erkänns och institutionaliseras samtidigt som den underordnade gruppen organiserar sig på egen hand. Min studie indikerar alltså att det finns tre olika mönster i utsagorna som alla var och en på sitt sätt kopplar samman feministiska positioner, skuld, feministiska strategier och stolthet. Samtidigt indikerar min studie att Ahmeds (2004:118) slutsats att erkännande av skammen/skulden frikopplar nuet från historien inte är ett absolut faktum. Tvärtom, inom överordningsdiskursen institutionaliseras skulden genom erkännandet. Skuld och stolthet kan förekomma samtidigt.

Anna Hedenus (2005:73) beskriver hur separat organisering är ett sätt för män att förhålla sig till en mellanposition mellan kvinnor som de inte vill ta över kampen ifrån och män de vill vända sig ifrån. Min studie tillför dock ett emotionsperspektiv till hennes slutsatser. Den separata organiseringen handlar också om att förhålla sig till de skuldkänslor som finns i den mellanposition (pro)feministiska män intar. Genom den separata organiseringen kan männen göra skulden till stolthet genom att vända sig ifrån den manlighet de kritiserar utan att ta över den feministiska kampen från kvinnor. White and Peretz (2009:417ff) finner att (pro)feministiska män i USA använder den separata organiseringen för skapa en identitet där de kan känna stolthet över att vara med i förändringsarbetet snarare än skuld över att tillhöra den överordnade gruppen. Min studie knyter an till White and Peretz slutsatser men indikerar också att denna emotionshantering kan gå till på olika sätt.

Min studie började i en teoretisk feministisk undran över hur den överordnade gruppens självorganisering skulle kunna motverka den egna gruppens överordning. Något definitivt svar på den frågan kan jag inte ge. Kanske går det inte att ge något svar på en sådan fråga. Vad min studie däremot indikerar är att det är möjligt att använda separat organisering för en överordnad grupp för att förändra dem som ingår i den separata organiseringen. Risken med detta är att rörelsen går samma öde till mötes som mansrörelsen på 80-talet och att allt mer fokus riktas mot personlig utveckling istället för politisk förändring (Connell 1995:217ff; Hill 2007:220-227). Min studie visar dock att det finns olika strategier för att försöka undvika detta framtidsscenario. Någon feministisk revolution leder den separata organiseringen för män knappast till. Men likväl kan det vara ett litet steg mot ett samhälle där mänskligheten är lite friare och alla kön lite jämlikare.

Referenser:

Ahmed, Sara (2004). *The cultural politics of emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press

Agerberg, Emma & Andersson Henne (2010). *Män för jämställdhet – en fallstudie av en (pro)feministisk mansgrupp år 2010*. Örebro Universitet: Akademin för humaniora, utbildning och samhällsvetenskap.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2., uppl. Lund: Studentlitteratur

Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 2., uppl. Malmö: Liber

Bergman, Solveig (2004). Collective Organizing and Claim Making on Child Care in Norden: Blurring the Boundaries between the Inside and the Outside. *Social Politics*, 11(2):217-246.

Barbalet, J. M. (2001). *Emotion, social theory, and social structure: a macrosociological approach*. Cambridge: Cambridge University Press

Breivik, Jan-Kåre (2011). The Norwegian men's movement in the late 1970s and early 1980s: retrospection from men involved. *Norma*. 2011(6):2, s. 141-167

Brownmiller, Susan (1999). *In our time: memoir of a revolution*. New York: Dial Press

Bryman, Alan (2008). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press

Collins, Randall (1993). Emotional Energy as the Common Denominator of Rational Action. *Rationality and Society* vol. 5 No. 2: 203-230

Connell, Raewyn (1995). *Maskuliniteter*. 2. uppl Göteborg: Daidalos

Eman, Greger (2000). Klänningens betydelse för mänsklighetens frigörelse: om den socialistiska gruppen Röda bögar i Göteborg 1976-78. I: *Homo i folkhemmet* / Martin Andreasson (red.). S. 155-175

Goodwin, Jeff, Jasper, James M & Polletta, Francesca (red.) (2001). *Passionate politics: emotions and social movements*. Chicago: University of Chicago Press

Hill, Helena (2007). *Befria mannen!: idéer om förtryck, frigörelse och förändring hos en svensk mansrörelse under 1970- och tidigt 1980-tal*. Umeå : Umeå universitet

Hedenius, Anna (2005). Med eller emot? De manliga feministernas dilemma. I: *Manlighetens omvandlingar : ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter* / red. Thomas Johansson. Göteborg: Daidalos

Hearn, Jeff & Niemi, Hertta (2012). Is there a "men's movement" in Finland? The state of men's gender-conscious organising. *Norma Journal for masculinity Studies* 1(1) 62-81

Hirdman, Yvonne (2007). *Gösta och genusordningen: feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront

Egeberg Holmgren, Linn (2011). *IngenMansLand: om män som feministister, intervjuframträdanden och passerandets politik*. Uppsala: Uppsala universitet

- Hochschild, Arlie Russell (1983). *The managed heart: commercialization of human feeling*. Berkeley: University of California Press
- Jacobsson, Kerstin & Lindblom, Jonas (2013). Emotion work in animal rights activism: A moral-sociological perspective. *Acta Sociologica* 2013 56:55
- Kemper, Theodor (2001) A structural approach to social movement emotions. I: *Passionate politics: emotions and social movements*. /Goodwin, Jeff, Jasper, James M & Polletta, Francesca (red.). Chicago: University of Chicago Press
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Berit (2010). *Ett delat rum: agonistisk feminism och folklig mobilisering: exemplet Kvinnofolkhögskolan*. Göteborg: Makadam
- Lorber, Judith (2005). *Gender inequality: feminist theories and politics*. Los Angeles, Calif.: Roxbury Pub.
- MacKinnon, Catharine. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. London: Harvard University Press.
- Messner, Michael A. (2000). *Politics of masculinities: men in movements*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications
- Mitchell, Juliet. (1972). *Den nya kvinnorörelsen*. Stockholm: PAN.
- Pease, Bob (2000). *Recreating men: postmodern masculinity politics*. London: Sage
- Sarachild, Kathie. (1978). Consciousness-Raising: A Radical Weapon. I Sarachild, Kathie (red.), *Feminist Revolution* (s.144-150). New York/Toronto: Random House.
- Schacht, Steven P. & Ewing, Doris W. (2004). *Feminism with men: bridging the gender gap*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield
- Scheff, Thomas J. (2009). Shame and Conformity. I: *Theorizing emotions: sociological explorations and applications*. /Hopkins, Debra (red.) Frankfurt/New York: Campus Verlag
- Scheff, Thomas J. (1990). Socialisation of Emotions: Pride and Shame as Causal Agents. I: *Research and agendas in the sociology of emotions*. /Kemper, Theodore D. (red.) Albany: State University of New York Press.
- SOU (2014). *Utredningen om män och jämställdhet* (2014:6). Män och jämställdhet: betänkande. Stockholm: Fritze
- Turner, Jonathan H. & Stets, Jan E. (2006) Sociological Theories of Human Emotions. *Annual Review of Sociology* vol. 32:25-52
- Thoits, Peggy A. (1989) The sociology of emotions. *Annual Review of Sociology*, vol 15:317-342
- Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur
- Wasshede, Cathrin (2010). *Passionerad politik: om motstånd mot heteronormativ könsmakt*. Malmö: Bokbox
- Wettergren, Åsa (2013). *Emotionssociologi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Wemmenhed, Ulrik (2006). *"Visar du dina svagheter så visar jag mina" – En intervjustudie om förutsättningarna för och resultaten av manlig medvetandehöjning*. Umeå: Umeå Universitet

White, Aaronette M. & Peretz Tal (2010). Emotions and Redefining black masculinity: movement narratives of two profeminist organizers. *Men and masculinities* 12:403

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Witt-Brattström, Ebba (2002). "Det var som att få sin kropp tillbaka, en kropp som gick med stora steg och skrattade högt". I Olson, Lena (red.), *Kärlek, makt & systerskap- 30 år av kvinnokamp* (s.26-28). Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.

Appendix

Intervjuguide

Se till att han sitter bekvämt. Kaffe?

Inledning. Läs in **namn, organisation, datum och plats** på bandet. Förklara tystnadsplikten. Få informanten att känna sig bekväm.

Tema: Feminism

Hur blev du feminist? Berätta!

Hur ser din feministiska vision ut?

Hur skiljer sig dagens samhälle från din vision?

Hur ska vi nå från dagens situation till visionen?

Vad har män och kvinnors för roll i feminismen? Samma eller olika?

Vad för konsekvenser får feminismen i ditt privata liv?

Tema: din rörelsebakgrund

Alt 1: Var du politiskt aktiv innan Fjollfront/Mfj? Hur såg det ut med könsmakt, heteronormativitet etc. i den organisationen?

Alt 2: Hur såg det ut med könsmakt, heteronormativitet etc. inom UV när ni har könsblandade möten?

Tema: separat organisering

Hur kan en utav de separata träffar ni har i Fjollfront/UV/Mfj se ut? Berätta!

Kan du berätta om när du medverkade i ett separatistiskt möte för första gången? Hur tyckte du att det var då?

Har din uppfattning om separata träffar förändrats under tiden ju mer du upplevt utav dem?

Kan du se några problem med separatismen? Upplevder ni några problem med separat organisering?

Vad har separat organisering betytt för dig personligen?

Hur reagerar de deltagande männen?

Hur reagerar tjejer/kvinnor på er separata organisering?

Hur tänker du kring kvinnoseparatism är det samma grundprincip som för män eller är det något annat i dina ögon?

Har du någon gång känt dig utestängd från kvinnoseparatism?

Övrigt du vill få med på bandet?

Bakgrundsfakta

Ålder